

Využívání e-knih v knihovnách v době koronaviru [1]

Autor:

- [ŠTĚCH, Václav](#) [2]

Číslo:

- [2020, ročník 29, číslo 1](#) [3]

Rubrika:

- [Trendy v knihovnách](#) [4]

Klíčová slova:

- [doba koronavirová](#) [5], [e-knihy](#) [6]

Úvod

V posledních pěti letech si knihovny našly nespočet kreativních způsobů, jak využívat e-knihy. Kromě běžného záměru doplnit nabídku titulů v online katalogu jsou výpůjčky e-knih využívány také k obohacení donáškové služby, znamenají možnost půjčovat non-stop při probíhající rekonstrukci či svátcích nebo zkrácené letní provozní době – a v neposlední řadě umějí také oslovit nové čtenáře a čtenářky. V regálu, kde momentálně chybí aktuální bestseller, nyní v mnoha knihovnách najdeme zarážku s informací o beznadějně velkém počtu rezervací a QR kód na vždy dostupnou elektronickou verzi. Místo k teenagerům si e-knihy našly rychlejší cestu k dospělým čtenářům, kteří na návštěvu knihovny nacházejí čím dál méně času nebo ji v pozdějším věku přestali navštěvovat ze zdravotních důvodů. Praktické zvětšení písma a podsvícení vyváží veškerý odpor k novodobým technologiím i u seniorů; stačí jim napoprvé předvést, jak se se čtečkou pracuje. Možností, jak v knihovně pracovat s e-knihou, je tedy celá řada.

Co by se však stalo, kdyby se dveře všech knihoven ze dne na den zavřely pro všechny bez ohledu na jejich zdraví a časové vytížení? Tento utopistický námět jsme si mohli naživo vyzkoušet v jarních měsících a nyní se objevují první odpovědi na výše položenou otázku. Jak tedy karanténa změnila svět knihoven a e-knih?

Blesková reakce knihoven

Po uzavření si knihovny rychle našly vlastní alternativní cestu zpět ke svým čtenářům – od šití roušek přes výdejní okénka až po streamování četby pohádek dětem. Jednou z dalších možností, jak poskytnout veřejnosti příběhy, byly také e-knihy. Zmínky o službě eVýpůjčky se objevovaly vyvěšené na vstupních dveřích, internetových stránkách, sociálních sítích, v lokálním tisku i v regionálních televizních zprávách. Čtenářům bylo dočasně umožněno vypůjčit si více e-knih z distribuce Palmknihy, než je obvyklé (např. došlo k navýšení ze tří titulů až na deset). Knihovny pracovaly jednotlivě i ve vzájemné spolupráci. Mimo jiné i díky projektu Moravské zemské knihovny v kooperaci s Národní knihovnou ČR spustily projekt #Knihovnyprotiviru, který pomohl informovat veřejnost o nevhodných způsobech půjčování knih dostupných i z domova.

[7]

Akce #Knihovnyprotiviru – ukázka banneru, se kterým se čtenáři mohli setkávat na internetu (zdroj: projekt #Knihovnyprotiviru)

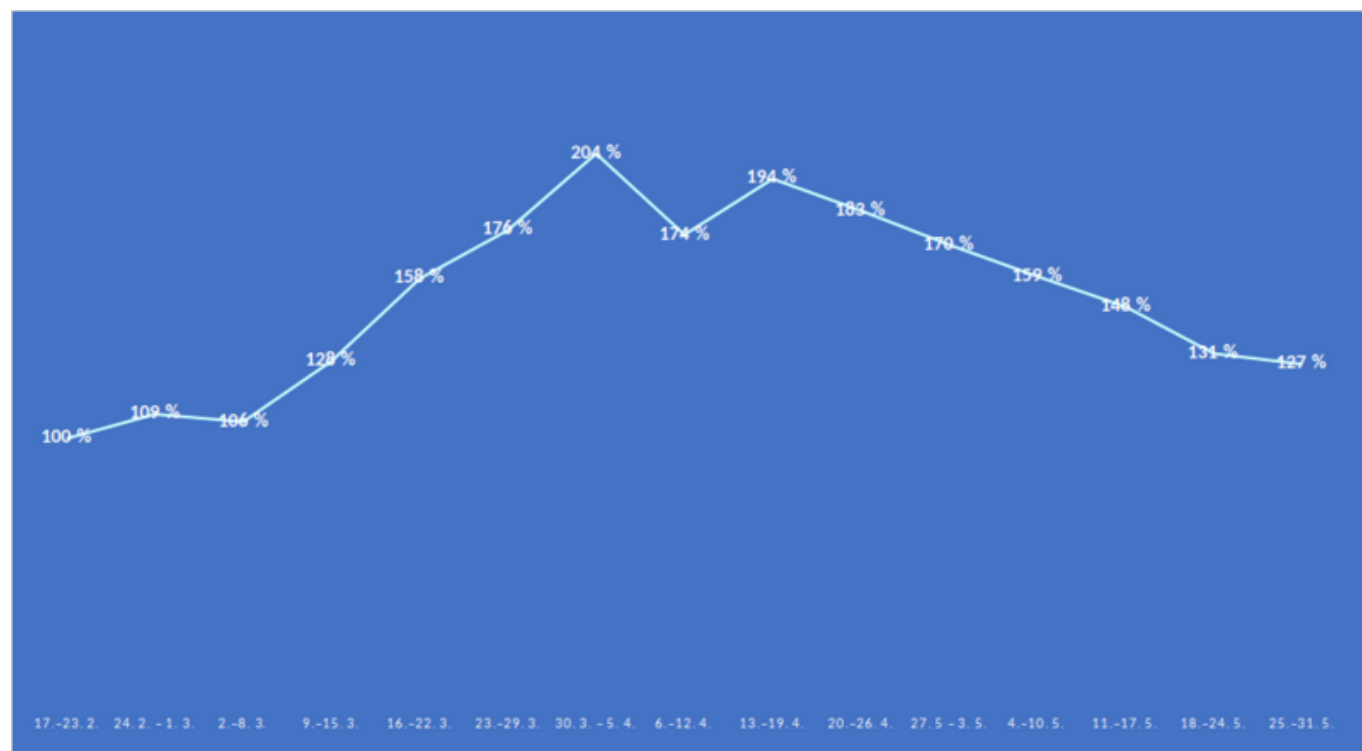
[8]

Dalším příkladem je grafika z Krajské knihovny Františka Bartoše ve Zlíně (zdroj: web knihovny)

Růst zájmu o e-knihy

S obavami čtenářů vydat se mezi větší množství lidí se zvedl zájem o toto bezkontaktní vypůjčení již pár dní před vyhlášením krizového opatření. V grafu 1 můžeme vidět průběžný vývoj po týdnech. Nárůst v grafu je ovlivněný také zapojením nových knihoven v době karantény. Mírný nárůst se v momentě uzavření knihoven změnil v růst prudký. Ten pokračoval až do prvního zlomu, který se datem shoduje s rozvolněním opatření spojených s venkovními sportovními aktivitami a s nástupem slunečného počasí. S otevřením knihoven a dalším rozvolňováním počet eVýpůjček postupně klesal a vrací se pomalu do běžných kolejí, stejně jako se opatrní čtenáři pomalu vrací do knihoven.

Graf 1: Počet vypůjčených knih prostřednictvím Palmknih od 17. února do 31. května 2020 (zdroj: Palmknihy)

[9]

Noví čtenáři

Díky zkušenostem technické podpory Palmknih je možné pozorovat i příliv nových e-čtenářů, kteří zatím s našimi eVýpůjčkami a často ani e-knihami obecně neměli zkušenosti. Technická podpora byla po celou dobu dostupná všem čtenářům knihoven. Linka byla vytížena téměř neustále a dotazy se opakovaly. Nejčastěji se ozývali starší čtenáři a žádali o rady; často však jen o ujištění, zda postupují správně podle návodu. V období od 13. března do 26. dubna 2020 si svou první eVýpůjčku z Palmknih vyzkoušelo 2 086 čtenářů. Nejen v [jihočeské vědecké knihovně v Českých Budějovicích](#) [10] paradoxně během uzavření knihovny noví čtenáři přibývali. [Městská knihovna v Bratislavě](#) [11] poskytovala kromě jiných aktivit také bezplatné online registrace právě pro přístup k e-knihám. Limit eVýpůjček tu dočasně zvýšili na čtyři měsíčně z důvodu nedostupnosti tradičních knih. Po dobu dvou měsíců se zaregistrovalo 365 nových čtenářů z celého Slovenska. Od 6. května 2020 je knihovna opět otevřena a maximální limit se vrátil na tři eVýpůjčky. Objevili jsme také pár opačných jevů. V případě, kdy byl návod na eVýpůjčky a celková propagace karanténních služeb na webu a sociálních sítích hůř k nalezení, vykazovala knihovna stejně (nebo dokonce ještě méně) eVýpůjček než v předchozích měsících. Propagace digitálních služeb i jednoduchost a dostupnost návodu je základním faktorem ovlivňujícím zájem o tyto služby a o půjčování e-knih.

Rozdíl v žánrech

Zkoumali jsme, zda se v době karantény nezměnily preference čtenářů ohledně žánrů a nesahali raději například po veselejších příbězích. Temná atmosféra severských krimi thrillerů a těžké životní příběhy z per českých autorek se ovšem ve čtečkách objevovaly i nadále. Největší rozdíl oproti situaci před karanténou byl ten, že se čtenáři ve více než polovině případů vraceli od novinek ke starším bestsellerům, na které si zřejmě konečně našli chvíli. To je samozřejmě spojeno i s utlumenou činností mnoha nakladatelství.

Žebříček dvaceti nejžádanějších e-knih v knihovnách od 13. 3. do 26. 4. 2020 vypadal následovně:

1.

- Šikmý kostel* (Karin Lednická)
2. *Vrány* (Petra Dvořáková)
3. *Hana* (Alena Mornštajnová)
4. *Tiché roky* (Alena Mornštajnová)
5. *Mlčící pacientka* (Alex Michaelides)
6. *Na okraji propasti* (Bernard Minier)
7. *Baletky* (Miřenka Čechová)
8. *Hotýlek* (Alena Mornštajnová)
9. *Umění být zdrav* (Jan Vojáček)
10. *Slepá mapa* (Alena Mornštajnová)
11. *Proč spíme* (Matthew Walker)
12. *Chirurg* (Petra Dvořáková)
13. *Nůž* (Jo Nesbø)
14. *Vzdělaná* (Tara Westoverová)
15. *Elizino tajemství* (Dominik W. Rettinger)
16. *Ženy bez slitování* (Camilla Läckbergová)
17. *Prokletý rok* (Kim Liggettová)
18. *Tatér z Osvětimi* (Heather Morrisová)
19. *Tatér z Osvětimi: Cilčina cesta* (Heather Morrisová)
20. *Kdo chytá v síti* (Marika Pecháčková)

Nakladatelé

Uzavření knihoven a knihkupectví zasáhlo všechny včetně nakladatelů, a to od těch největších až po ty nejmenší, kteří provozují nakladatelství spíše jako hobby. Nejen u nich hrozilo, že dopad tohoto období bude likvidační. E-knihy proto v nastalé situaci dostaly vyšší prioritu i v případě nakladatelů. Prodej již vydaných e-knih patřil spolu s jejich výpůjčkami k jednomu z mála zdrojů příjmů. Někde se pozastavil tisk chystaných titulů, některé vycházely přednostně v elektronické podobě, čímž se pozměnil i způsob přístupu k propagaci. Například na knihu *Atomové návyky* z nakladatelství Jan Melvil Publishing si ti, kdo se nechtěli pustit do e-čtení, museli počkat. Čtenáři knihoven se e-podoby nezalekli, titul se objevil mezi šedesáti nejžádanějšími e-knihami v knihovnách v době karantény. Počet výpůjček tvořil v celkovém zájmu o e-knihy na trhu jen velmi malou část, ale křivky grafů měly téměř identický průběh jako běžný prodej e-knih. Je zajímavé, že vkus zákazníků e-shopů byl poměrně jiný než čtenářů z knihoven. V žebříčku e-knihkupectví se více objevovaly romány pro ženy a tituly žánru sci-fi a fantasy. Například první místo jednoznačně obsadil *Underground* od Františka Kotlety z nakladatelství Epoque (v knihovnách byl až na 22. místě).

[12]

Jeden z bannerů, které Palmknihy pravidelně vytvářejí pro knihovny k volnému využití, tentokrát na téma pohodovějšího čtení (zdroj: Palmknihy)

Závěr

Od začátku března 2020 jsme implementovali eVýpůjčky v dalších jedenácti knihovnách a nyní řešíme desítky nových žádostí o zapojení jak z ČR, tak ze Slovenska. Za stejnou dobu se nově zapojilo 17 nakladatelů a nabídka se rozšířila na 9 377 titulů. Zkušenosti z karantény naznačují, že se pozornost v mnoha odvětvích v budoucnu přesune právě k online službám. Jako humorný doklad této předpovědi může posloužit i fakt, že se mezi eVýpůjčkami v době karantény objevuje kniha *Digitální minimalismus*, kterou si tedy čtenáři a čtenářky museli přečíst právě v digitální podobě.

PhDr. Zuzana Hájková z Jihočeské vědecké knihovny v Českých Budějovicích shrnuje celé období v podobném duchu: „Online služby, ať už přístup do databází s denním tiskem, do naší digitální knihovny, stahování autorsky volných e-knih nebo půjčování e-knih bylo v tuto dobu pro knihovnu zásadní. A ukázalo se, že čtenáři toto vše potřebují a vyžadují.“

Albatros, pod který patří Palmknihy, je partnerem SKIP.

URL zdroje: <https://bulletinskip.skipcr.cz/vsechna-cisla/prohlizet-cisla/2020-rocnik-29-cislo-1/vyuzivani-e-knih-v-knihovnach-v-dobe-koronaviru>

Odkazy

- [1] <https://bulletinskip.skipcr.cz/vsechna-cisla/prohlizet-cisla/2020-rocnik-29-cislo-1/vyuzivani-e-knih-v-knihovnach-v-dobe-koronaviru>
- [2] <https://bulletinskip.skipcr.cz/vsechna-cisla/autori/stech-vaclav>
- [3] <https://bulletinskip.skipcr.cz/vsechna-cisla/prohlizet-cisla/2020-rocnik-29-cislo-1>
- [4] <https://bulletinskip.skipcr.cz/vsechna-cisla/rubriky/trendy-v-knihovnach>
- [5] <https://bulletinskip.skipcr.cz/vsechna-cisla/klicova-slova/doba-koronavirova>
- [6] <https://bulletinskip.skipcr.cz/vsechna-cisla/klicova-slova/e-knihy>
- [7] <https://bulletinskip.skipcr.cz/sites/default/files/images/729/stech2.png>
- [8] <https://bulletinskip.skipcr.cz/sites/default/files/images/729/stech3.jpg>
- [9] <https://bulletinskip.skipcr.cz/sites/default/files/images/729/stech4.png>
- [10] <https://www.cbvk.cz/>
- [11] <https://www.mestskakniznica.sk/>
- [12] <https://bulletinskip.skipcr.cz/sites/default/files/images/729/stech1.jpg>